

ORVOSI KÉPALKOTÓ ELJÁRÁSOK

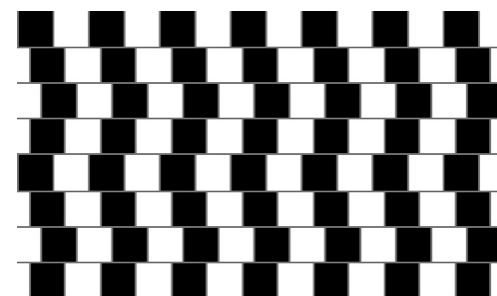
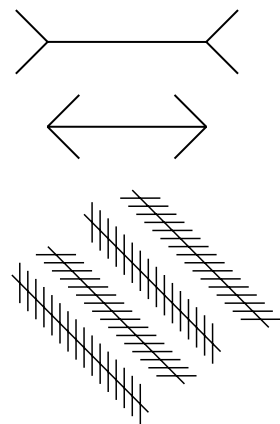
Kellermayer Miklós

I. A digitális kép

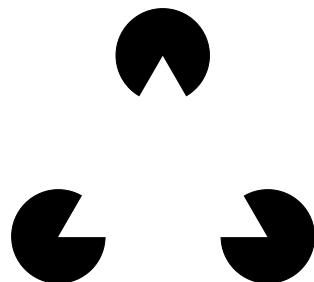
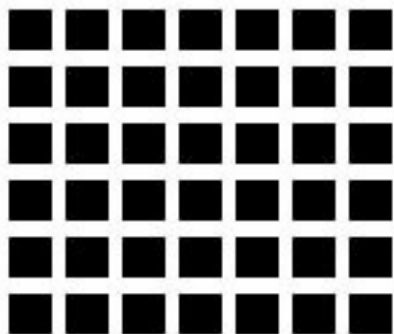
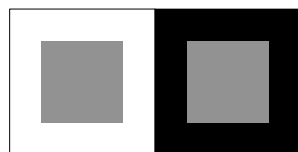
Hiszem ha látom!?

Optikai csalódások: A látás nem csupán képi információ detektálása, hanem bonyolult feldolgozás is lezajlik

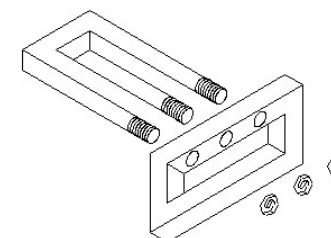
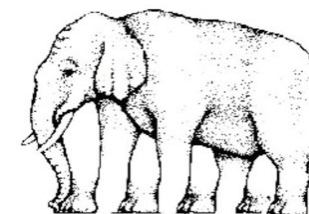
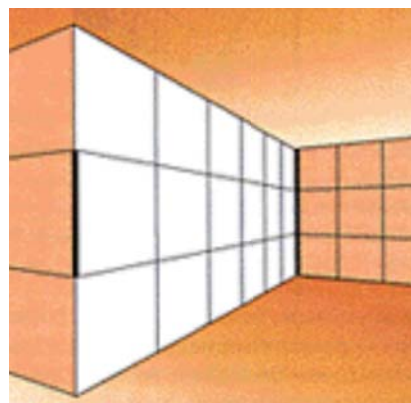
Optikai csalódások – méret, irány

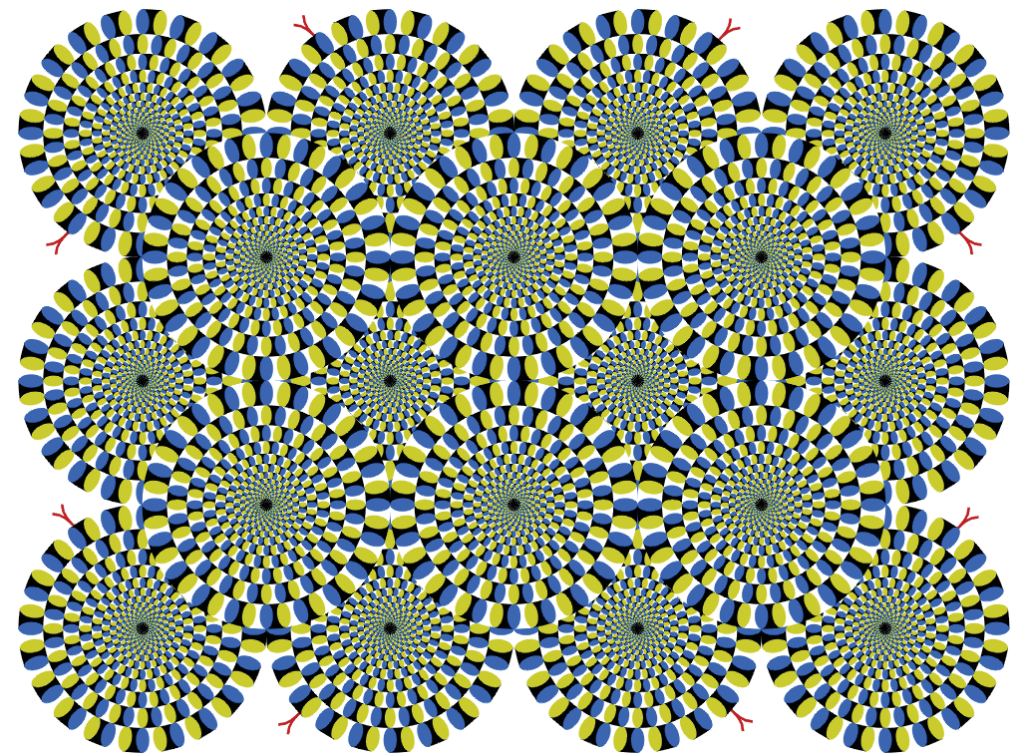
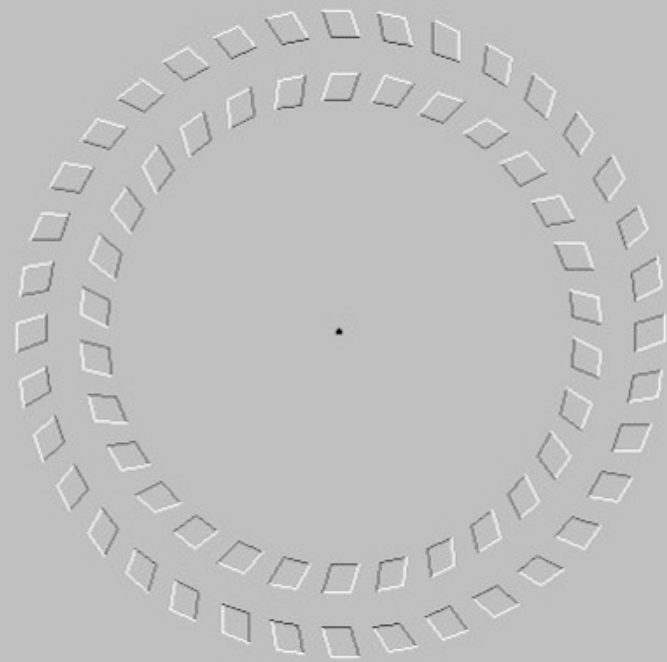
Optikai csalódások - intenzitás

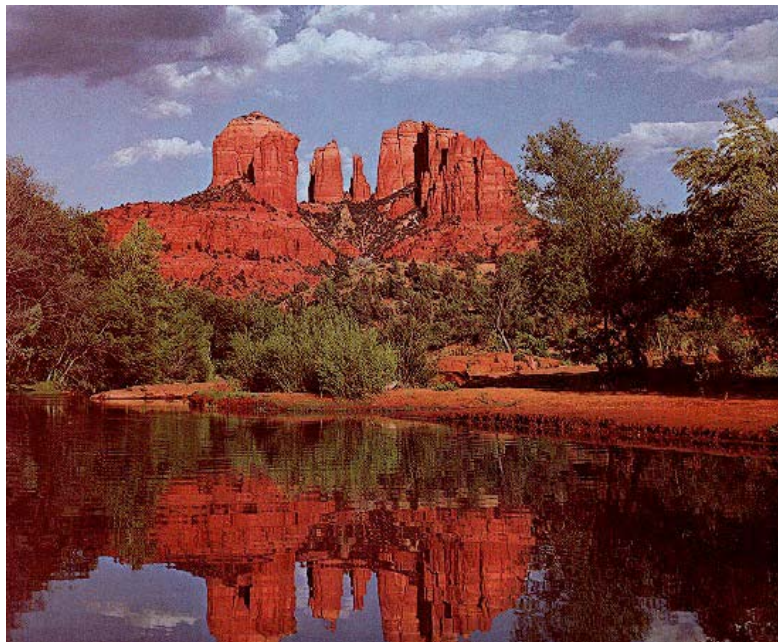
Optikai csalódások – tér

Optikai csalódások – mozgás

Kép: szemmel közvetlenül megfigyelhető információ
... vagy mégsem?

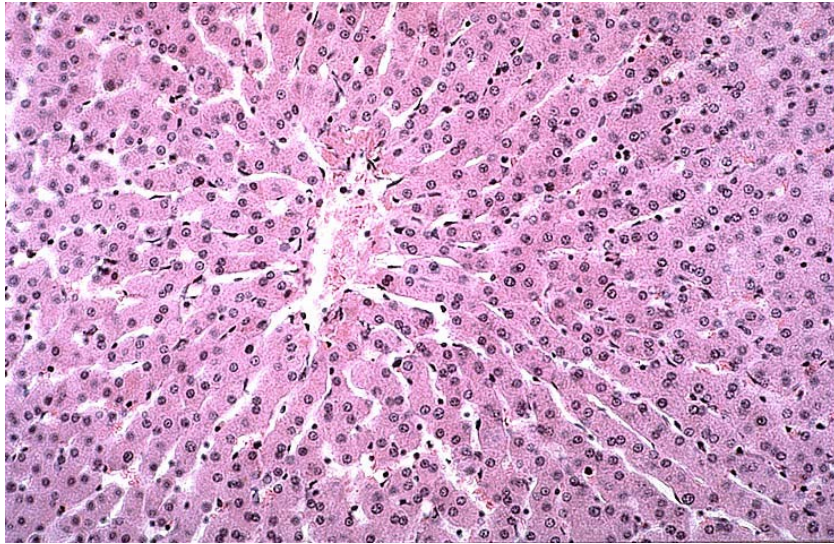

Kép:
festmény

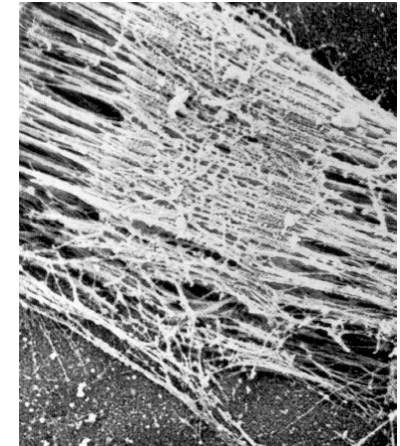

Kép:
Fénymikroszkópos kép
Lobulus hepaticus

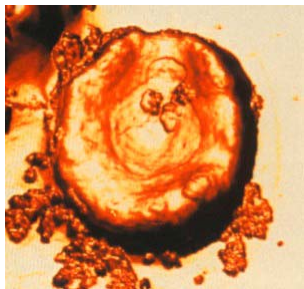

Kép:
Pásztázó elektronmikroszkópos felvétel

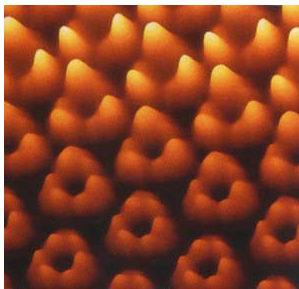

Kép:
Atomerőmikroszkópos felvétel

VVT

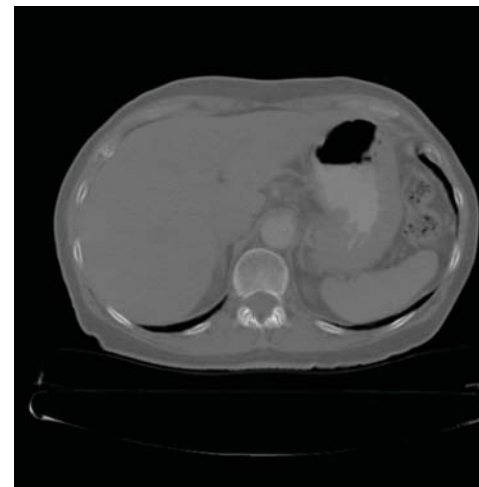
bakteriorodopszin

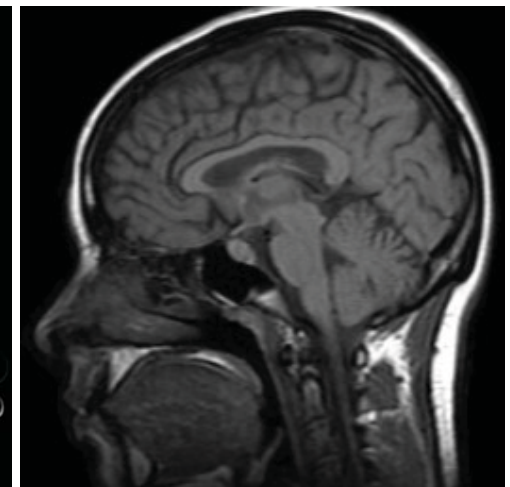
DNS

Kép:
Orvosi diagnosztikai felvétel
CT

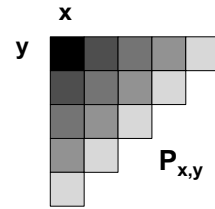
MRI

A digitális kép

A digitális kép: a tér különböző, diszkrét pontjain szín formájában megjelenített **információ**.
Elemi képpontok 2 vagy 3 dimenziós hálózata, mátrixa.

Információ: bármely, feszültséggé konvertálható változó (abszorbanancia, koncentráció, relaxációs idő, intenzitás, stb.)

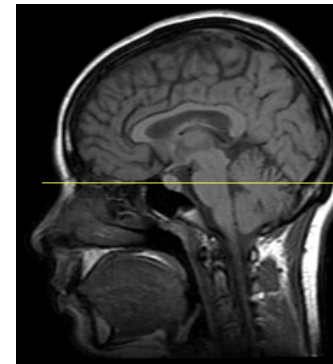

A digitális kép jellemzői:

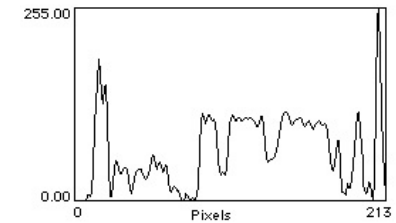
1. Elemi képpont: pixel (pix=kép; element)
2. Pixelhez rendelt információ:
  - a. XY lokalizáció: térbeli felbontással összefüggő koordináta értékek
  - b. "Színmélység": színfelbontással összefüggő "intenzitás" v. "denzitás" érték
3. Térbeli felbontás (spatial resolution):
Az X és Y irányban elkülöníthető pixelek száma
4. Színfelbontás (grayscale/color depth, denzitás, intenzitás, színmélység...):
Az elkülöníthető szín (vagy szürkeintenzitás) értékek száma (bit)
(De: a szín nem feltétlenül valódi színnek felel meg; pl. AFM, CT, MRI)

A SZÍNHISZTOGRAM

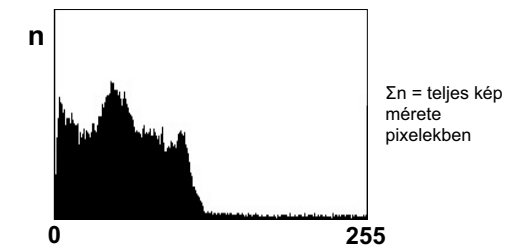
(intenzitás hisztogram,
"grayscale" hisztogram)

Az elkülönített színek (intenzitások) függvény formájában ábrázolhatók

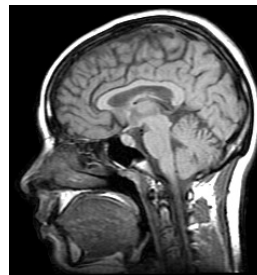
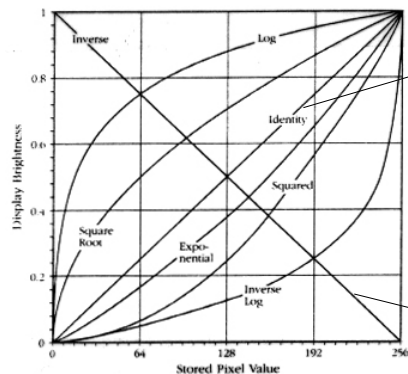
Hisztogram: A képben előforduló, pixelekhez rendelt színek (intenzitások) relatív gyakorisága

Digitális képfeldolgozási technikák I. Kontraszt manipuláció A.

Kontraszt transzfer függvény:

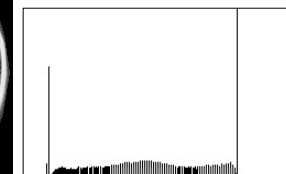
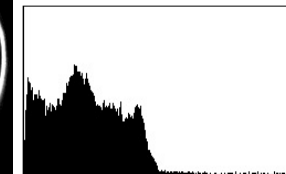
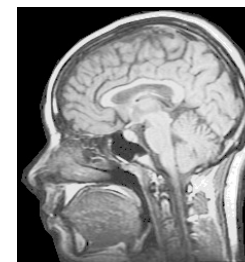
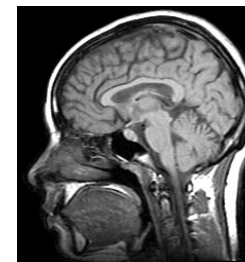
a pixel denzitás értéke és a megjelenített szín közötti hozzárendelést írja le

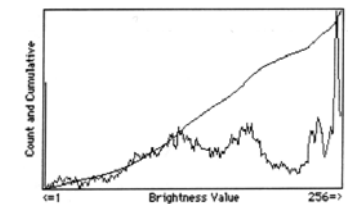
Kontraszt manipuláció B.

Hisztogram kiegyenlítés ("histogram equalization")

Cél: a rendelkezésre álló intenzitástartomány lehető legteljesebb kihasználása

a kontraszt transzfer függvény
a kép kumulatív hisztogramja

Digitális képfeldolgozási technikák II. Konvolúció

Két függvény (digitális kép és kernel) közötti különleges transzformáció; kernel művelet

„simító” kernel

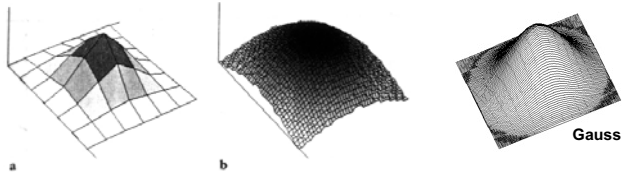
1	1	1
1	1	1
1	1	1

„simító” konvolúció

$$P_{x,y}^* = \frac{\sum_{i,j=-m}^{+m} W_{i,j} \cdot P_{x+i,y+j}}{\sum_{i,j=-m}^{+m} W_{i,j}}$$

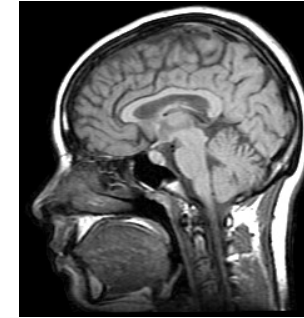
P=eredeti pixel intenzitás érték
x,y=azon pixel koordinátái, amelyen a műveletet végezzük
P*=módosult pixel intenzitás érték
±m=a kernel mérete (x,y koordinátától mért távolság)
W=a kernel "súly értéke" egy adott, i,j ponton
i,j=a kernelen belüli koordináták (egész számok -m és +m között)

Különböző kernelek

Digitális képfeldolgozási technikák II. Konvolúció

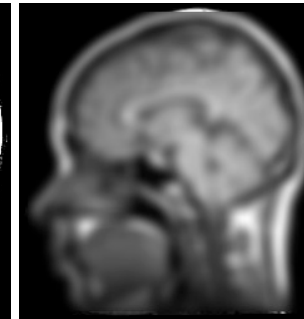
eredeti kép

élesítés (sharpen)

Gauss (simítás)

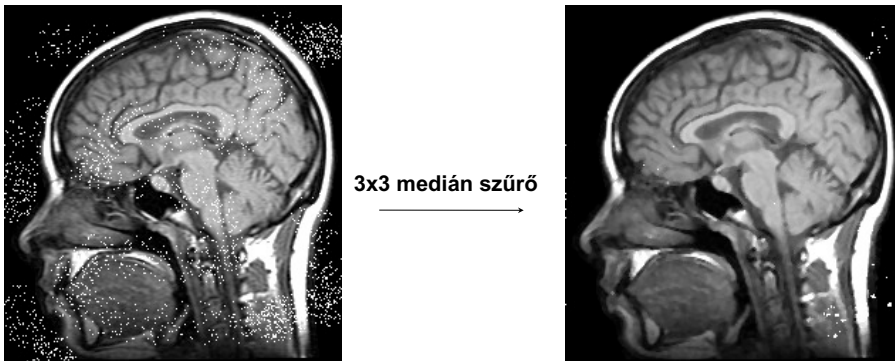
él detektálás

Digitális képfeldolgozási technikák III. Rang műveletek

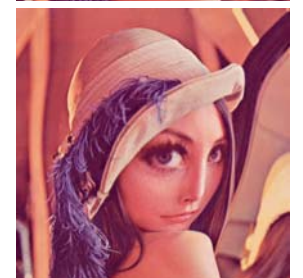
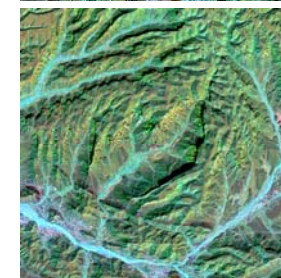
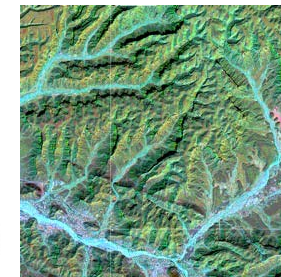
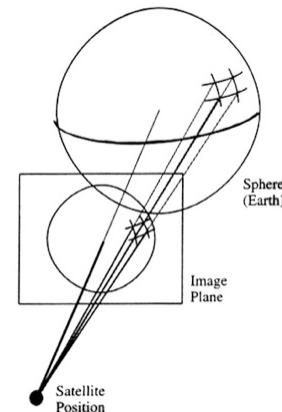
Elv: a pixel értéket kicseréljük a kernel által definiált környezetben található valamely, rangsor alapján kiválasztott, pixel értékre (pl. min, max, medián)

Zajeltávolítás medián szűréssel:

Geometriai transzformáció

Alapprobléma: 2D kép 3D objektumról

IV. Fourier transzformáció

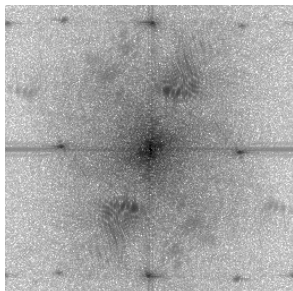
Fourier elv: Bármely függvény előállítható egy szinuszfüggvény és felharmonikusai összegeként.

Fourier transzform -> spektrális sűrűség: adott frekvenciakomponens járulékát adja meg.

Eredeti kép

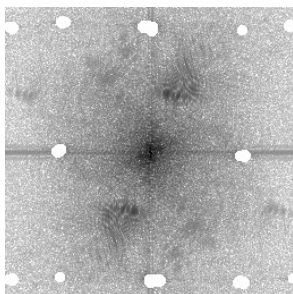
FFT

Inverz FFT

Maszkírozott
FFT

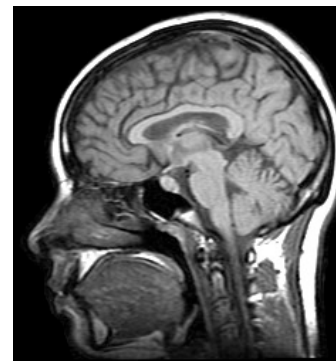

Küszöbölés, szegmentáció

Lényege: Bizonyos szempontok alapján területekre osztjuk a képet.

Megvalósítása:

1. Kiválasztjuk a kép egy bizonyos szürkeintenzitás tartományát
2. az ebbe a tartományba eső pixelek alkotják az előteret ("foreground")
3. a többi pixel alkotja a háttér ("background")

bináris kép

Műveletek bináris képeken III.

Szkeletonizáció, körvonalazás

Erózió és dilatáció bizonyos szabályok betartásával

Eredeti
kép

Bináris
kép

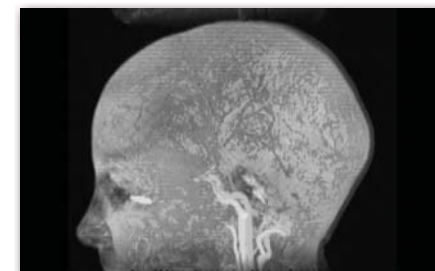
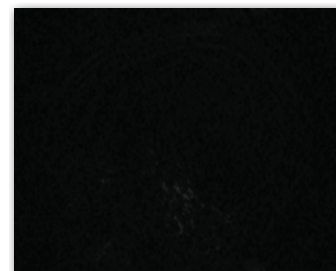
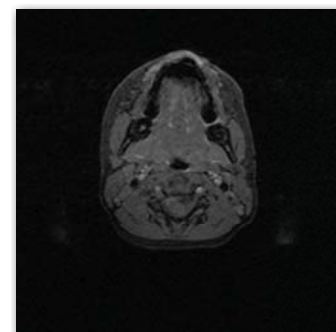
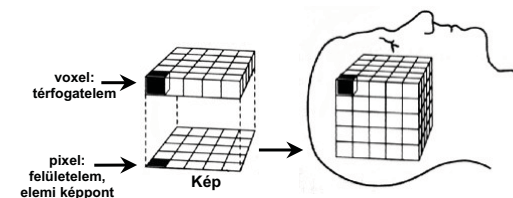
Szkeletonizált
kép

Körvonalazott
kép

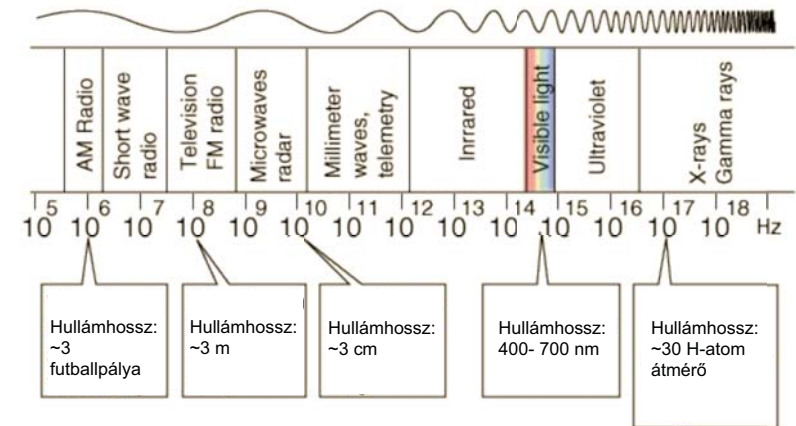
3D képanalízis

Térbeli projekció
(„volume rendering”)

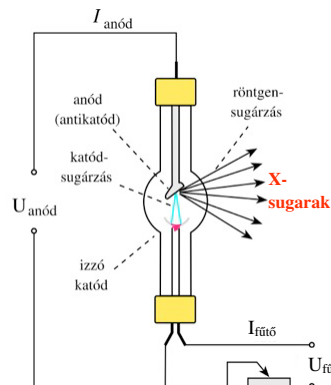
II. Röntgensugárzás alapú képképzés

A röntgensugárzás elektromágneses sugárzás

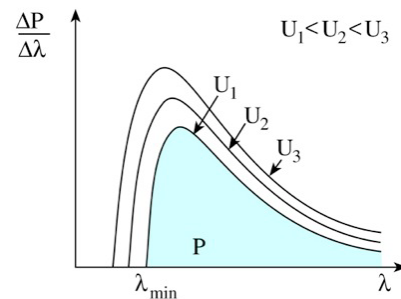

Hullámhossz 10 - 0.01 nm. **Frekvencia** 30x10¹⁵ - 30x10¹⁸ Hz. **Energia** 120 eV - 120 keV.

A röntgensugárzás keltése

Forgóanódos röntgenső

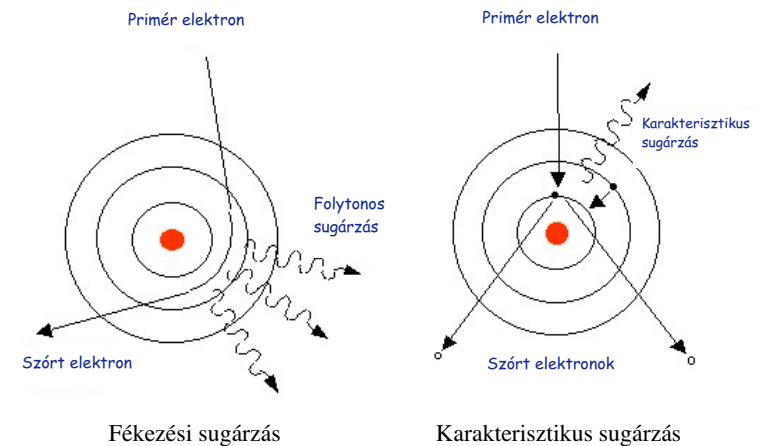
Maximális fotonenergia ($\epsilon_{\max}$):
 $eU_{\text{anód}} = \epsilon_{\max} = hf_{\max}$

Határhullámhossz (Duane-Hunt-törvény):

$$\lambda_{\min} = \frac{hc}{e} \cdot \frac{1}{U_{\text{anód}}}$$

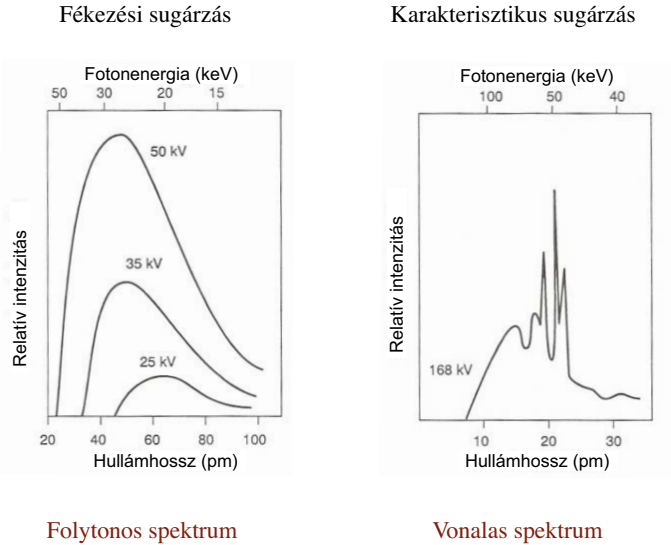
h = Planck állandó
 c = fénysebesség
 e = elektron töltése

A röntgensugárzás keletkezési mechanizmusai

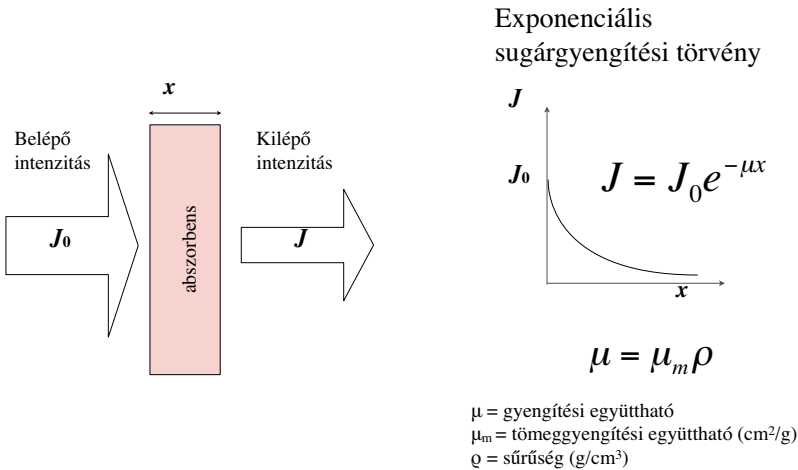

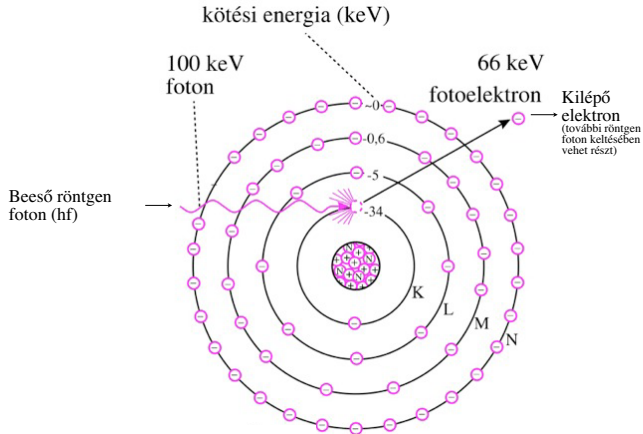
A röntgensugárzás spektrális tulajdonságai

A röntgensugárzás kölcsönhatása az anyaggal: abszorpció

Röntgen fotoeffektus

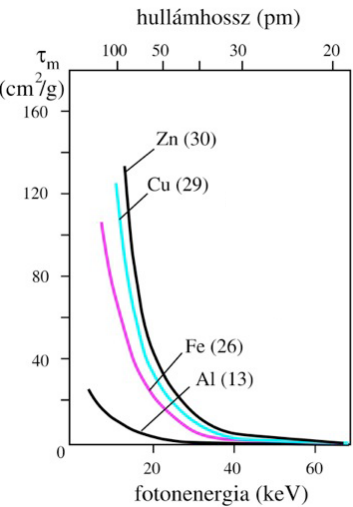
A diagnosztikai röntgenben fellépő legfontosabb hatás

Fotoeffektus gyengítési együttható:

$\tau = \tau_m \rho$

τ_m =fotoeffektus tömeggyengítési együttható
 ρ =sűrűség

A fotoeffektus függ a fotonenergiától és a rendszámtól

$\tau_m = const \cdot \frac{Z^3}{\epsilon^3} = C \cdot \lambda^3 \cdot Z^3$

$C = 5,5-6,5 \text{ cm}^2/\text{g nm}^3$

Többkomponensű rendszerben: “effektív rendszám” (Z_{eff})

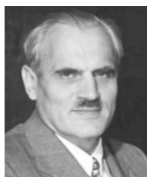
$Z_{eff} = \sqrt[3]{\sum_{i=1}^n w_i Z_i^3}$

ϵ =fotonenergia
 Z =rendszám
 w =móltört
 n =komponensek száma

Közeg	Z_{eff}
Levegő	7.3
Víz	7.7
Lágy szövet	7.4
Csontszövet	13.8

Compton szórás

Arthur Holly Compton
(1892-1962)

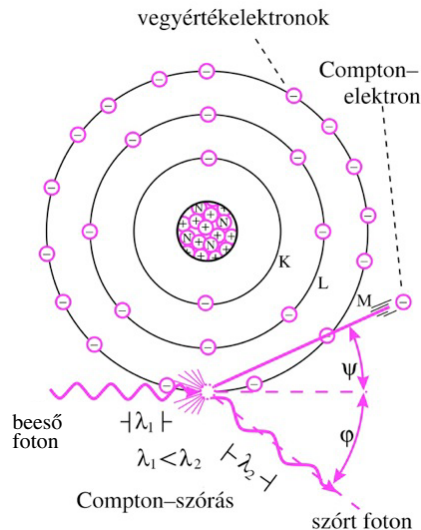
Energiamérleg:

$$hf = A + hf_{scatt} + E_{kin}$$

A=kötési energia
hf_{scatt}=szórt foton energiája
E_{kin}=Compton-elektron mozgási energiája

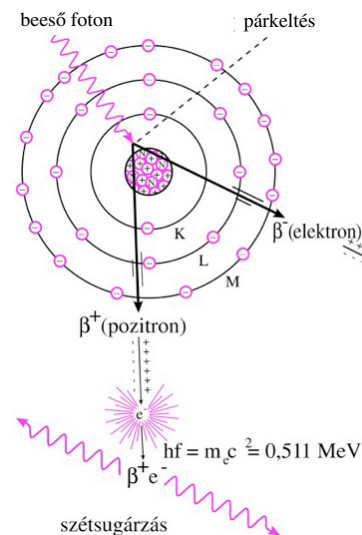
Compton-effektus gyengítési
együttható:

$$\sigma = \sigma_m \rho$$

Párkeltés

Diagnosztikában használt energiáknál elenyésző

Energiamérleg:

$$hf = 2m_e c^2 + 2E_{kin}$$

m_e=elektron tömege
c=fénysebesség

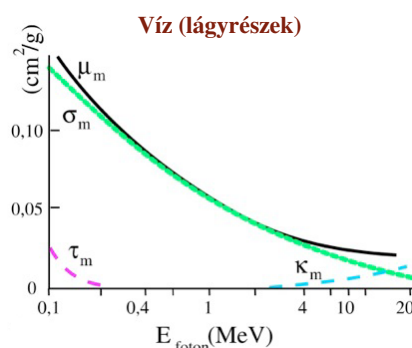
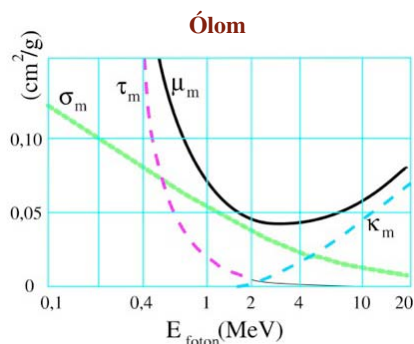
Párkeltés gyengítési
együttható:

$$K = K_m \rho$$

A párkeltés a nagyenergiájú
(terápiás) röntgensugárzás és a γ-
sugárzás esetében jelentős.

Sugárcsillapítási mechanizmusok

Fotonenergia és közeg hatása

$$\mu = \tau + \sigma + \kappa$$

μ_m=tömeggyengítési együttható
τ_m=fotoeffektus tömeggyengítési együttható
σ_m=Compton-szórás tömeggyengítési együttható
κ_m=párikeltés tömeggyengítési együttható

Sugárgyengítési mechanizmusok

Mechanizmus	μ _m változása fotonenergiával (ε)	μ _m változása a rendszámmal (Z)	Releváns foton- energiatartomány lágyszövetben
fotoeffektus	~1 / ε ³	~Z ³	10 - 30 keV
Compton- szórás	ε növelésével lassan csökken	~Z/A (A = tömegszám)	30 keV - 20 MeV
párikeltés	ε növelésével lassan nő	~ Z ²	> 20 MeV

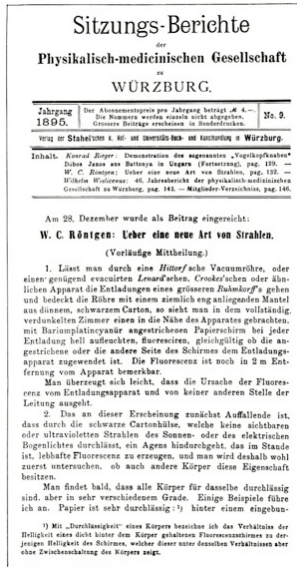
Diagnosztikai röntgen:

1. lágyszövet-közvetlen kontrasztmechanizmus: fotoeffektus (~Z³)
2. lágyszöveten belüli kontrasztmechanizmus: Compton-szórás (~Z)

A röntgensugárzás képalkotási alkalmazásai

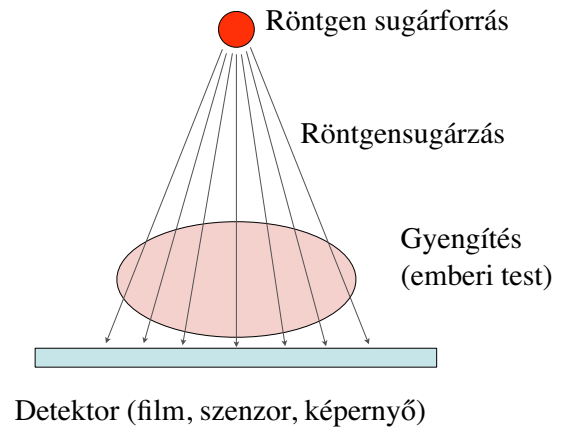

Wilhelm Konrad
Röntgen
(1845-1923)

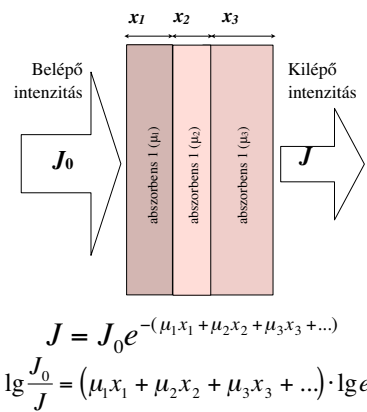

Hand mit Ringen ("Kéz gyűrűvel"):
Wilhelm Röntgen első "orvosi" röntgenfelvétele
felesége kezéről (1895 december 22).

A röntgen képalkotás elve

A röntgen kép

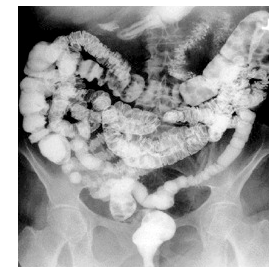
μ_n = n-edik abszorbens gyengítési együtthatója
 x_n = n-edik abszorbens vastagsága

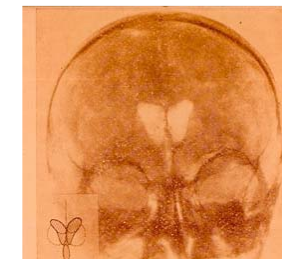
A röntgenkép szummációs kép.
 ("röntgen felvétel", "radiográfiás kép", "röntgenogram")
 Kontraszt a térben különböző gyengítési
 együttható miatt lép fel.

Röntgen kontraszt

Bélrendszer
kontrasztanyaggal
feltöltve (pozitív
kontraszt)

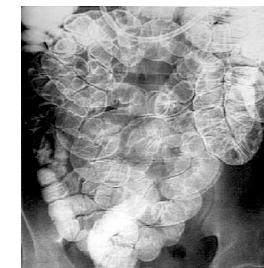
Levegő az
agykamrában
(negatív
kontraszt)

Vastagbél (dupla
kontraszt)

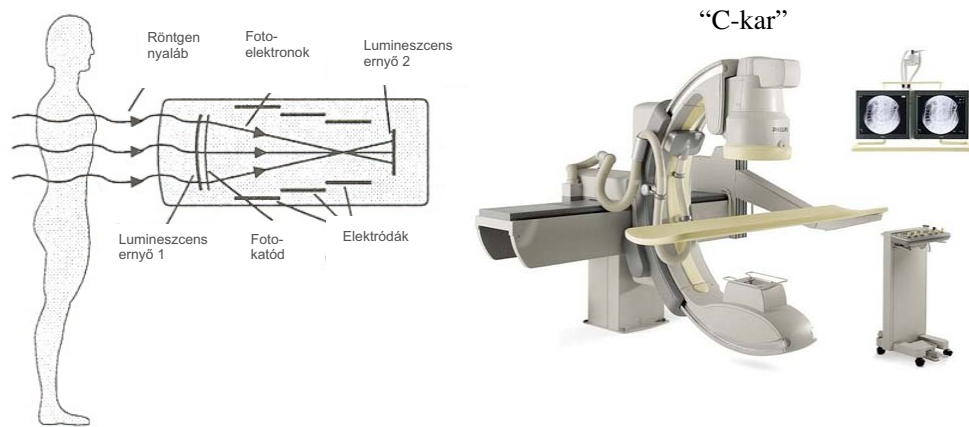

Vékonybél (dupla
kontraszt)

Röntgen képalkotás javítása Képerősítés

A kép digitalizálására nyílik lehetőség

Röntgen képalkotás javítása

“Digital Subtraction Angiography” (DSA)

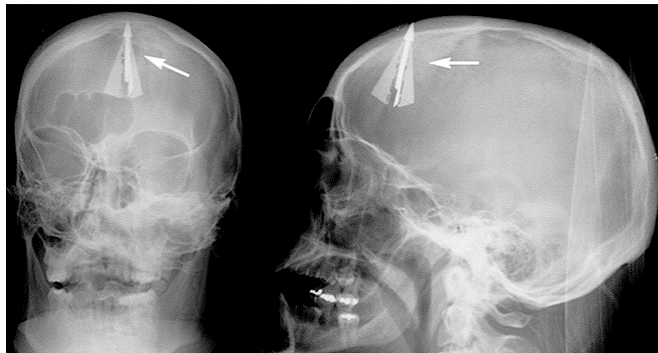
Kép 1
natív

Kép 2
kontraszt

DSA kép
kontraszt-natív

Röntgen képalkotás javítása Térbeli információ

Kétirányú röntgenfelvétel

Számszeríjjal elkövetett suicid kísérlet. Kétirányú koponyafelvétel.

Röntgen képalkotás javítása: CT

Történelem

- Röntgen, Hounsfield és Cormack
- 1967: első CT felvétel
- 1972: prototípus
- 1974: első klinikai CT (fej)
- 1976: egész test CT
- 1979: Nobel díj
- 1990: spirál CT
- 1992: multislice
- 2006: 64 szelet (és egyre több...)
- napjainkban egyre terjed, M.o.-n is hozzáférhető: PET-CT, Dual-source CT

Godfrey Hounsfield

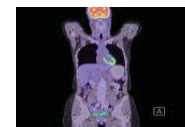
Allan Cormack

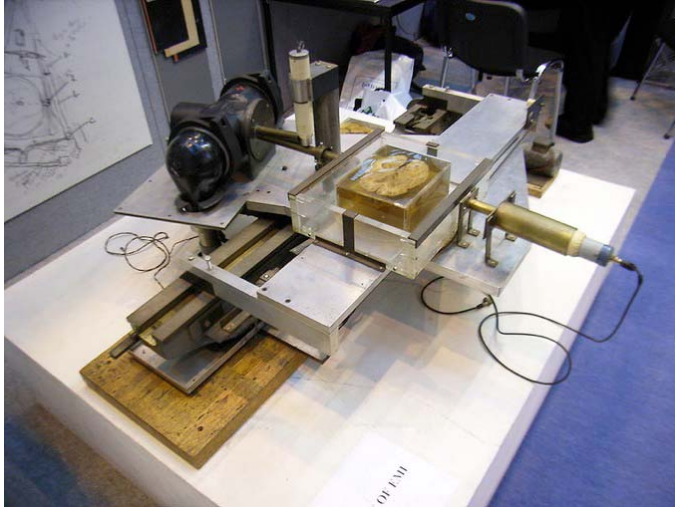
„Siretom” fej
szkenner (1974)

128x128 pixel
felbontású kép (1975)

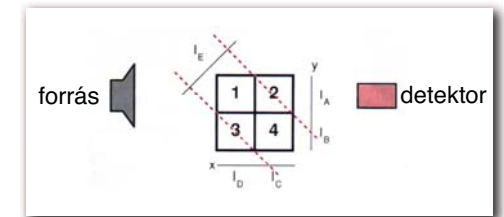
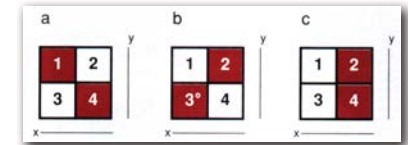
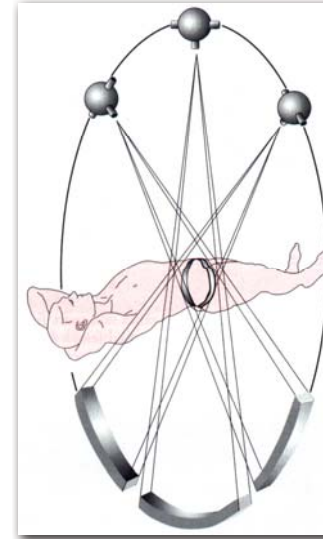

CT szkennner prototípus

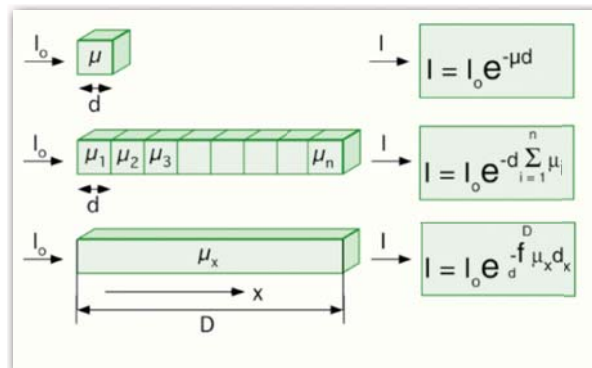

A legelső CT szkennner prototípusa. Feltalálója Godfrey Hounsfield, EMI.

CT alapok I

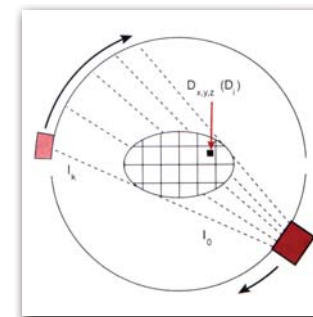

CT alapok II

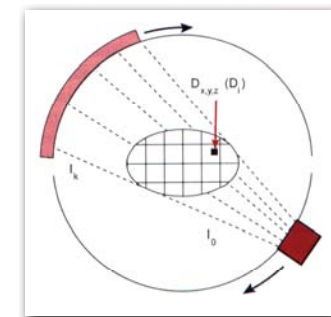

μ_x : lineáris gyengítési együttható

Pásztázás I

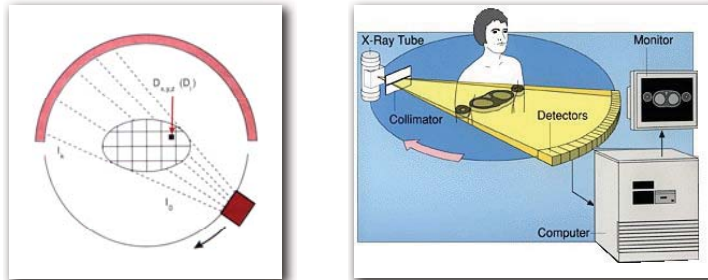
I. generáció
Egyetlen mozgó forrás
Egyetlen mozgó detektor

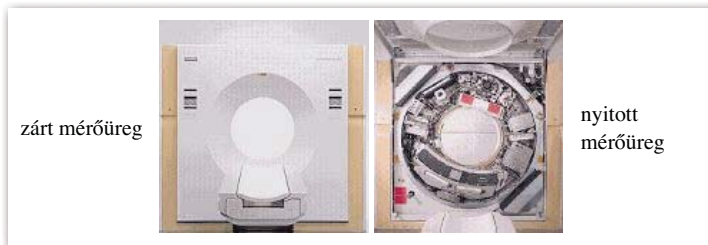
II. generáció
Egyetlen mozgó forrás
Keskeny legyező alakú nyaláb
Több mozgó detektor

Pásztázás II

III-IV. generáció: egyetlen mozgó forrás, széles legyező alakú nyaláb, több detektor vagy detektor gyűű

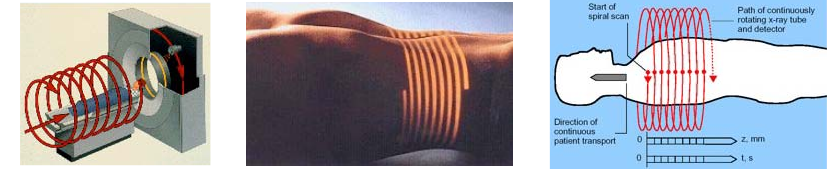

CT

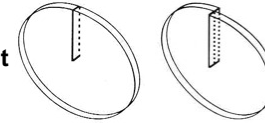
- Rtg sugárzást használó digitális rétegvizsgálat
- A képalkotás alapja a rtg sugár elnyelés különbségeinek ábrázolása a vizsgált síkban
- Hagyományos (elavult) technika:
egy szelet – 2 - 4 sec,
teljes vizsgálat: 5 - 15 perc
- Spirál CT technika:
egy szelet – 1 - 1.5 sec,
vizsgálati idő: 30 - 60 sec (+ előkészítés)
- Multidetektoros spirál CT (4-64 detektorsor):
egy szelet – 0.4 - 1 sec,
vizsgálati idő: 5 - 15 sec

Spirál (helikális) CT

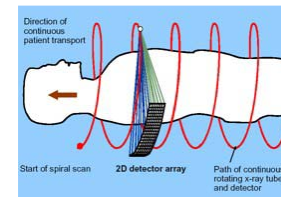
Sugárforrás-detektorsor pár állandóan forog

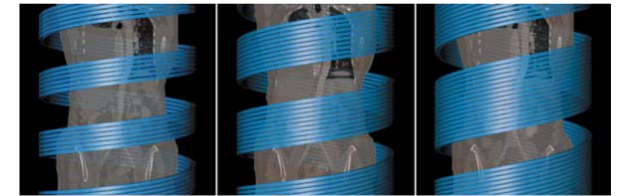
Hagyományos CT képszelet

Spirál CT képszelet

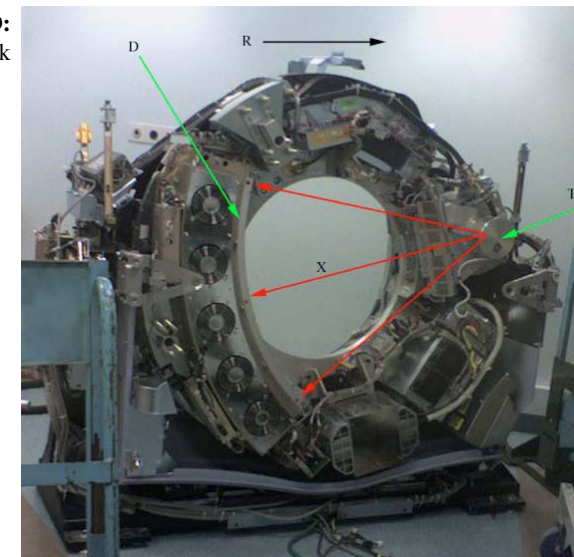
Multi-detector CT (MDCT)

Multi-slice CT (MSCT)

CT szkennerek működés

D:
detektorok

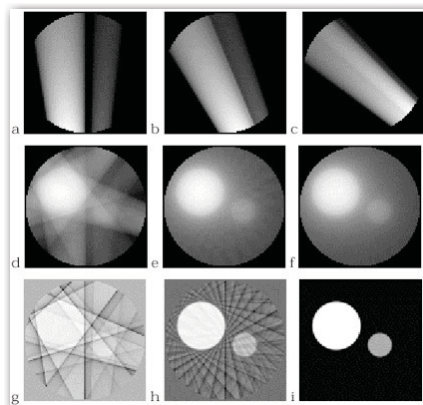
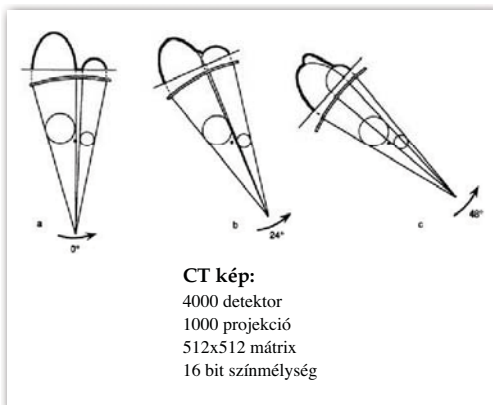
R:
rotáció

T: röntgenső

X: röntgen
rugánnyaláb

CT Képrekonstrukció

1. Algebrai rekonstrukciós technikák
2. Közvetlen Fourier rekonstrukció
3. „Filtered Back Projection”

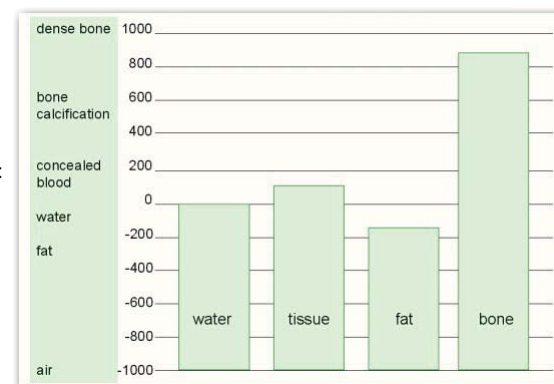

CT kép: Denzitás mátrix

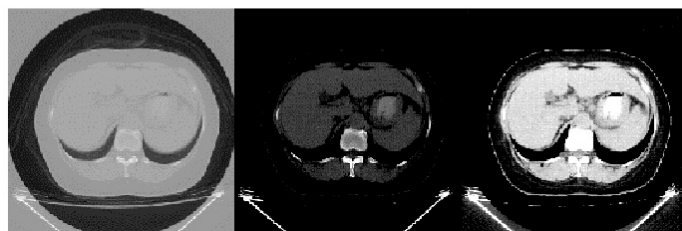
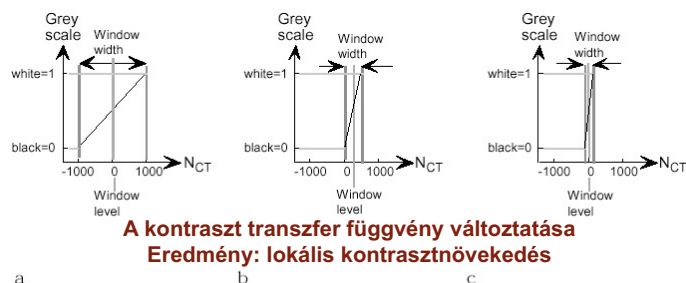
$$N_{CT} = 1000 \frac{\mu - \mu_w}{\mu_w}$$

μ : a voxel gyengítési együtthatója
 μ_w : a víz gyengítési együtthatója

Sűrűség
("CT szám"):
Hounsfield
egység

A CT kontraszt manipulálása „Ablakozás”

A CT kontraszt manipulálása „Ablakozás”

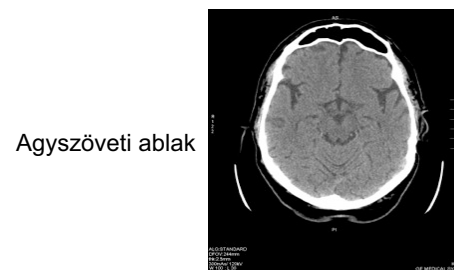
Ugyanazon felvételek eltérő ablakolással

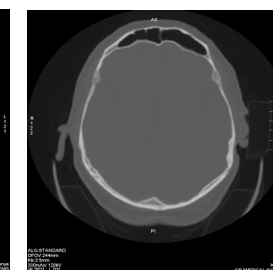
Lágyrész ablak

Tüdő ablak

Agyszöveti ablak

Csontablak

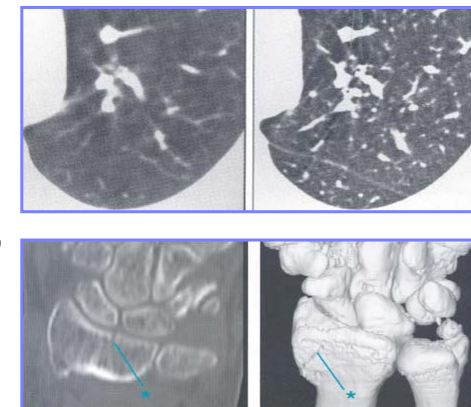
A CT korlátai

- Ionizáló sugárzás
- hagyományos rtg felvétel dózisének akár 50-100 -szorosa !
- direkt sugár expozíció
- + szórt sugárzás (egy-két nagyságrenddel kisebb)

HRCT

(High Resolution, nagyfelbontású CT)

- Nagyon finom, vékony szeletek (1-2 mm), nagyon jó kontrasztfelbontással.
- Nagy kontraszt-különbségekkel (csontok, tüdő).
- Adatfeldolgozás: dedikált algoritmusokkal

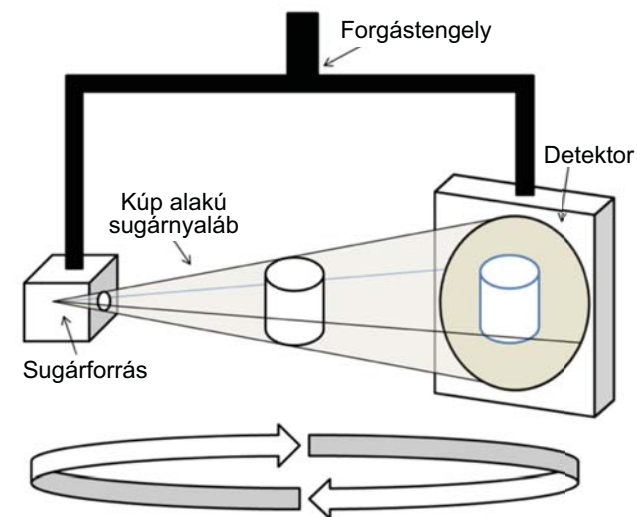

Dual Source CT

- két röntgenforrás és két detektor egyidejű alkalmazása
- a két cső egymásra merőlegesen helyezkedik el, egymással szinkron gyűjtik a detektorok az információt
- két különböző üzemmódban működhet
- dual source alkalmazásban mindkét röntgenső azonos kV értékkel dolgozik
- axiális szelet adatgyűjtéséhez 90°-os elfordulásuk szükséges
- dual energy üzemmódban a két csőfeszültség 80 és 140 kV, a két cső 180°-ot fordul egy harántmetszet elkészítéséhez
- az eltérő energiájú röntgensugarak elnyelődése más és más lesz
- két, eltérő információtartalmú adatsor jön létre

Cone beam CT

- Cone-beam computed tomography (CBCT), C-arm CT, cone beam volume CT, flat panel CT
- Kúp alakban szétterülő rtg sugárnyaláb
- Volumetriás adathalmazt szolgáltat; digitális képrekonstrukciót igényel
- Fogászati, intervenciós radiológiai, radioterápiás alkalmazások

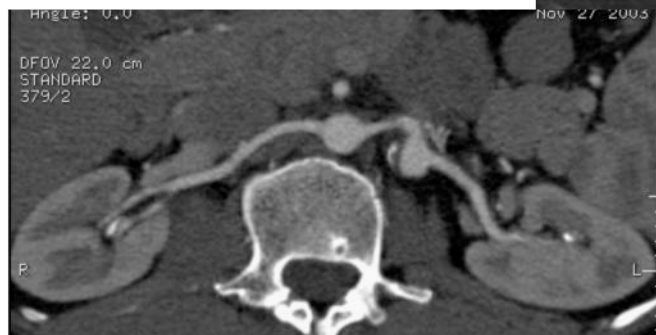
CT (röntgen) kontrasztanyag

- Vízoldékony, jódot tartalmazó makromolekula, mely akkumulációjának helyén megnöveli a röntgensugár elnyelést, ezáltal denzitás emelkedést okoz
- Ionos – elavult (90-es évek eleje óta nem használatos)
- Nem-ionos (monomer, vagy dimer alacsony ozmolalitású)
- A vesében glomerulárisan filtrálódik és kiválasztása azonnal megkezdődik (nefrotróp)
- Alkalmazások: minden rtg alapú képalkotó vizsgálat

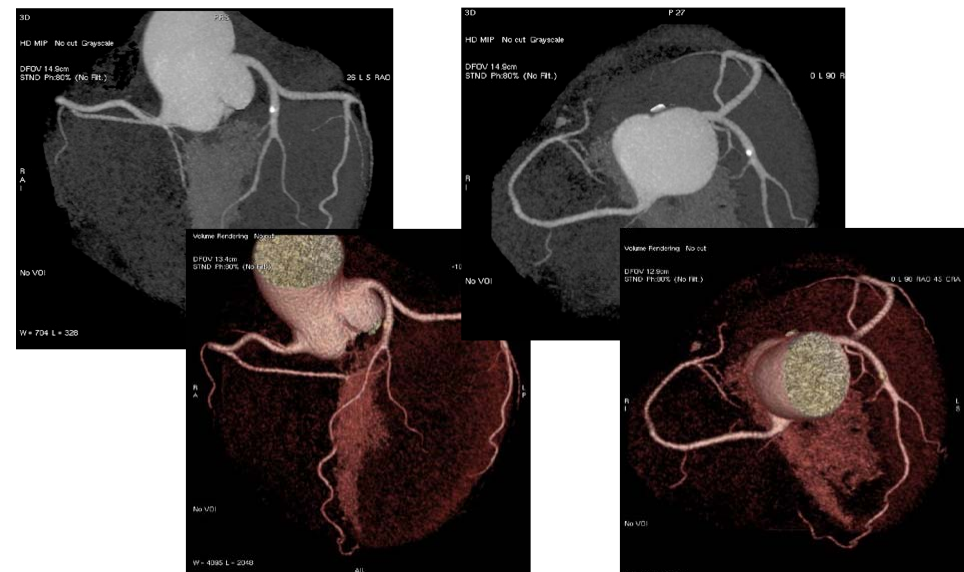
Az erek ábrázolása CT-vel: CT angiográfia

- Nativ CT (??): kóros érfali meszesedés esetén
- I.v. kontrasztanyagos CT:
"hagyományos" technika - aorta ($d \geq 1$ cm)
- Spirál CT-angiográfia:
Egy detektorsoros spirál CT - aorta ágai ($d \geq 2-3$ mm)
Multidetektoros spirál CT - perifériás erek ($d \geq 1$ mm)

Arteria renalis aneurysma CTA 8 detektorsoros spirál CT-vel

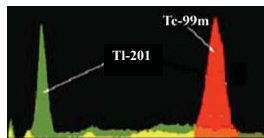
Koronária CT-angiográfia (CTCA) 64 szeletes MDCT-vel

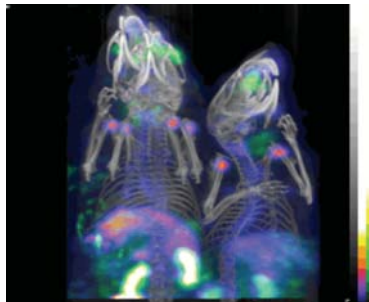
NanoSPECT/CT

CT: 36 μm voxelméret
Valós-idejű CT rekonstrukció (GPU)

“Dual-channel”
SPECT

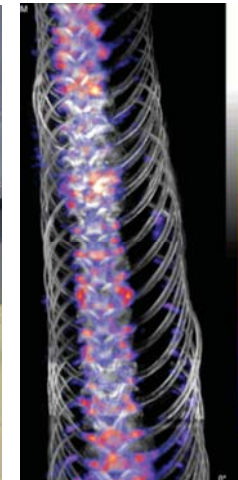

$^{99\text{m}}\text{Tc}$ -DTPA: diethylenetriaminepentaacetic (BBB) - **kék/vörös**
 $^{99\text{m}}\text{Tc}$ -HMPAO: hexamethylpropyleneamine oxime (perfúzió) - **kék/vörös**
 ^{201}Tl -DDC: diethylthiocarbamate (perfúzió) - **zöld**

NanoSPECT/CT

Boa constrictor

*Osteomyelitis, $^{99\text{m}}\text{Tc}$ -MDP
(methylene-
diphosphonate)*